

MAKHOLMA-SÄPPI **maailman navan** **paikannimiopas**

Asta Saarinen

Turun yliopiston suomen kielen laitos
Cum laude -opinnot; nimestystyö
1976

Sisällys

2. TÄRKEIMMÄT MURREOPPAAT	4
3. KERUUTYÖ JA PUHTAAKSIRJOITUSVAIHE	4
4. MURREHAVAINTOJA	5
4.1. Länsimurteisuudet	5
4.2. Makholman murteelle ominaisia piirteitä	7
4.2.1. Konsonantismi	7
4.2.2. Vokalismi	8
5. HAVAINTOJA NIMISTÖN SÄILYMISESTÄ JA TULEVAISUUDESTA	10
6. KERUUKERTOMUS	10

1. KERUUALUE JA KERUUAIKA

Keräsin paikannimiä pienestä kalastajakylästä, joka sijaitsee Porin edustalla Pohjanlahden rannalla. Oikeastaan tämä Porin kaupunkiin kuuluva Makholma ei ole edes kylä, vaan kulmakunta. Makholma kuuluu kolmen eri kylän alueisiin. Nämä sitä ympäröivät naapurikylät ovat Viasvesi, Preiviiki ja Kuumainen. Makholman kulmakuntaisuus näkyy jo asukkaiden nimityksistä: 'makholmakulmalaiset' ja 'kulmalaiset'.

Enemmän kuin itse kylän paikannimet minua kiinnosti Makholman edustalla olevan merenlahden, Viasveden lahden paikannimistö. Sen saarien, kivien, syvänteiden, poukamien ja kala-apajien runsaat ja rikkaat nimet muodostavat tärkeän osan nimestystyöstäni. Aivan oma kokonaisuutensa on Luvian kuntaan kuuluvan, Säppi-nimisen, isohkon saaren paikannimistö.

Koska Makholma on vain kulmakunta, sen tarkka rajaaminen on lähes mahdotonta: Sitä eivät edes kyläläiset pystyneet tekemään. Siksi keruualueeni rajat kulkevat karttaruutujen mukaan niin, että mukaan ovat tulleet makholmalaisina pidettyjen paikkojen nimet. Samoin tuli Viasvedenlahdesta mukaan se osa, jossa makholmalaiset pääasiallisesti ovat kalastelleet.

Makholmalaisten pääelinkeino on perinteisesti ollut kalastus. Vielä nykyäänkin on muutamia, jotka uskovat tämän elinkeinon tulevaisuuteen. Mutta niukat saaliit ovat pakottaneet yhä useamman luovuttamaan ja lähtemään työnhakuun kaupunkiin. Maanviljelyselinkeinolle on käymässä samoin.

Muutama vuosi sitten tuntui siltä, että kylä menettää vähitellen asukkaansa. Mutta aivan viime aikoina (v. 1976) on kylään muuttanut uusia, nuoria perheitä. Toimeentuloansa nämä perheet eivät kuitenkaan saa maasta tai merestä, vaan se hankitaan muualta. Merellä käyminen on ajanvietettä, kalastaminen harrastusta. Tämä elinkeinorakenteen muutos ei voi olla vaikuttamatta paikannimien säilymiseen.

Miksi valitsin kenttätyöni alueeksi juuri Makholman? Selitys on yksinkertainen. Tämä pieni kulmakunta on aina ollut minulle ja koko perheelleni kovin tärkeä ja rakas. Sekä isäni että äitini ovat syntyneet siellä. Kaikki kesät olemme viettäneet Makholmassa, myös muulloin olemme olleet siellä niin paljon kuin on ollut mahdollista.

Vanhempani tuntevat melko hyvin Makholman paikannimistön. Entisenä ammattikalastajana ja sittemmin innokkaana harrastajakalastajana isäni on myös tuttu Viasvedenlahden paikannimien kanssa. Vanhempieni käyttämä puhekieli on mielestäni melko aitoa Porin murretta. Luulisin myös itse taitavani Porin murretta jotenkuten!

Käytin keruutyöhön aikaa kaksi viikkoa elokuun lopusta ja kaksi syyskuun alusta vuonna 1975. Kävin Makholmassa kyselemässä tarkennuksia muutamiin puhtaaksikirjoitusvaiheessa ilmenneisiin epäselvyyksiin pääsiäislomalla vuonna 1976.

2. TÄRKEIMMÄT MURREOPPAAT

Haastattelemieni kyläläisten joukossa oli neljä työni kannalta erityisen hyvää ja antoisaa informanttia. He ovat kaikki syntyneet Porin maalaiskunnassa ja asuneet ikänsä Makholmassa.

Maanviljelijä Valde Henrik Urpuriutta, kutsumanimeltään Heikki, on kaikkien kyläläisten mielestä paras Viasvedenlahden paikannimien tuntija. Hän on syntynyt 29.9.1907, käynyt kansakoulun ja harjoittanut sekä kalastusta että maanviljelyä. Häntä pidetään asioista perillä olevana miehenä, joka voi oikeiden tietojen lomaan pistää hiukan omiaan. Häneltä sain monta hauskaa paikannimiin ja niiden syntyyn liittyvää tarinaa ja selitystä. Aivan kirjaimellisesti niitä kaikkia ei tietenkään voi ottaa eikä uskoa. Mutta kaiken kaikkiaan Heikki Urpuriutta oli mukava ja helppo haastateltava, joka heti ymmärsi työn tarkoituksen ja oli valmis auttamaan.

Korvaamaton informantti oli myös kalastaja Katri Sofia Randén, kutsumanimeltään Kaisu. Hän on syntynyt 9.02.1904, käynyt kiertokoulua yhdeksänä vuotena ja elättänyt itseään kalastuksella. Koska hän on naisihminen, joka on sisukkaasti aivan viime vuosiin asti yksin käynyt merellä, nauttii hän kyläläisten keskuudessa kunnioitusta ja arvontoa. Hän on eittämätön Viasvedenlahden rantavesien tuntija, mutta myös kylän paikannimet ja niiden menneisyydet ovat terävästi hänen muistissaan.

Hieman edellisiä nuorempi informantti oli maanviljelijä Eeli Antero Willman, kutsumanimeltään Antero. Hän on syntynyt 29.1.1917, käynyt kansakoulun ja harjoittanut pääasiallisesti maanviljelyä. Hänellä oli selkeä kuva Makholman vanhimmistakin paikannimistä, erityisesti Sillanpään, Makholman toisen kantatalon, vaiheista ja jakautumisesta.

Neljäs tärkeistä informanteista oli hiljainen, muista erillään asuva kalastaja Toivo Vihtori Katiskalahti. Hän on syntynyt 30.4.1914 ja käynyt kansakoulun. Hän auttoi keruualueeseen kuuluneen Kuuminaisten kylänosan ja sen rantojen nimestämisessä.

3. KERUUTYÖ JA PUHTAAKSIKIRJOITUSVAIHE

Lähdin tekemään keruutyötä pieni epäily ja pelonhäive mielessäni. Minua kaiversi epätietoisuus, saisinko näin pieneltä alueelta ollenkaan riittävästi aineistoa? Mutta tunsin kuitenkin niin suurta mielenkiintoa juuri tätä paikkaa kohtaan, etten halunnut luopua ainakaan yrittämästä. Toisaalta en halunnut laajentaa aluetta, koska pelkäsin, että tarkkuus ja täsmällisyys nimien keruussa kärsisivät.

Alkuvaikeutena oli myös Makholman jakautuminen kolmen eri kylän alueisiin. Alueet menevät limittäin sekaisesti, joten oli aina oltava tarkkana, minkä kylän alueesta kulloinkin oli kysymys. Tämä sekavuus hämmensi tietysti minua, sillä olin aina kuvitellut Makholman olevan itsenäinen kylä. Mutta se hämmensi myös koko ikänsä paikkakunnalla asuneita. Pääpiirteissään he kuitenkin pystyivät rajat selvittämään.

Myös kylän varhaisimmat vaiheet, sen asuttaminen, tilojen jakaantuminen ja jo hävinneiden

torppien ja mäkitupien selvittäminen tuntuivat aluksi hyvin sekavilta asioilta. Kyläläiset ehkä pitivät näitä asioita niin itsestään selvinä, etteivät he aluksi tulleet tarpeeksi yksityiskohtaisesti esittäneeksi tietojaan. Informantit pyrkivät tekemään jonkinlaista erottelua paikannimissä niiden tärkeyden mukaan, ja sai olla tarkkana, ettei tällaisen sensuurin taakse jäänyt mitään hävinneitä torppia ja mäkitupia.

Jo alussa havaitsin, etten pysty merkitsemään muistiin haastateltavien puheesta riittävän tarkasti ja luotettavasti murre-esimerkkejä. Siksi saadakseni paremman tuloksen ja helpottaakseni omaa työtäni päätin nauhoittaa tärkeimmät haastattelut.

Vaikka seudun tuntemisesta oli tietenkin paljon hyötyä, ei haastateltavien tunteminen ollut pelkästään positiivinen asia. Kyläläiset eivät aluksi ottaneet asiaani vakavasti. Kului paljon aikaa muiden, asiaankuulumattomien kuulumisten puhumiseen. Mutta kun parhaani mukaan selvitin työni tarkoitusperiä, päästiin usein hyvinkin antoisaan yhteistyöhön. Haastateltavat oppivat myös, että pelkkä pinnalta raapaisu ja vetoaminen minun omiin tietoihini eivät riittäneet. Kaiken kaikkiaan kyläläiset olivat avuliaita, vain yksi ihminen kieltäytyi yhteistyöstä. Joukossa oli niitä, jotka pitivät paikannimien tallentamista hyvin tärkeänä työnä ja olivat huolissaan nimistön tulevaisuudesta.

4. MURREHAVAINTOJA

4.1. Länsimurteisuudet

Rapola pitää Porin seudun murteita, joihin Makholmassakin puhuttava murre kuuluu, hämäläismurteisiin läheisesti liittyvinä siirtymämurteina. Hän katsoo, että ne ovat lounaismurteiden pohjalta lohjenneita, mutta Ala- ja Ylä-Satakunnan eränkävijöiden ja saariston suomalaistuvien ruotsalaisten kielestä tuntuvimman värinlisän saaneita (Rapola, JSM, s. 1 24).

Tyypillinen länsimurteisuus Porin seudun murteissa on t:n astevaihtelu: t:n heikkona vastineena on r. Esimerkkejä:

.. istuttii Isäkivel ja orotettii..

.. se kaarettii sillo ko siirtolaiset tuli.

.. konn ei sitä näykkää ko joskus sillai vähäl verel.

.. ja näki yhre miähe viippas käsi... kapteeni ja perämiäs löyrettii... pelastusvenneeseen verettii tähä kalliol...

.. siin o yhrel kalliol semmone niin ko lähre ja sin kokoontu ain syksyl paljo sarevet ..

Tämä on Makholman murteelle hyvin leimaa-antava piirre. Se toteutuu systemaattisesti myös paikannimissä ja asukkaiden nimissä: huhrakari, iräräyhä, iräreimari, isolaromäki, verejuaksu, viiresiikari, puranokka; katiskalahret.

Yleiskielen ts:n vastineena on murteessa vaihtelematon tt. Esimerkkejä:

- .. karhu veti ottanahhaa tualt päänahhaa silmil ..
- .. kunn ei se ol viittiny jalkojas kastel ..
- .. siält puu takkaa katteli sit Aaro kehu sit et se katto ..
- .. noitte riuttoje ylitte ko laske sit..
- .. o nykyää mettitetty, istutettu kuusel.

Länsimurteinen on myös lk-yhtymän astevaihtelu e:n etisessä asemassa, siis tyyppi kulkea:kuljen. Esimerkkejä:

- .. siit o kuljettu ohi, se o väylä varrel .
- .. ko tual aljettii tua siikakalastus ..

Diftongit ovat tässä murteessa länsimurteiseen tapaan avartuneet. Diftongeja uo, ie ja uö vastaavat siis diftongit ua, ia tai iä ja uä. Esimerkkejä:

- .. semmone kuahuva letto..
- .. ko tual aljettii tua siikakalastus ..
- .. Jokise Viku sillo ko se nuarempi oli ain verkot tual ensimmäiseks.
- .. ko se kolina kuulu siäl kivisel tiäl enne ko näkymää rupes.
- .. sitä sanotaa Ruumishuaneeks siit asti ko ne Saturnukse miähet viätii sin.
- .. käytii ain äitii vastas ko äiti tuli kalakaupalt kovapyäräsil rattail ..
- .. se o semmone pyäree nätti kallio.

Avartuminen on tapahtunut myös paikannimissä: luatsitupa, mansikkaluato, hiata-ahre, rimpialhotiä, knaperniämi.

Länsimurteinen on myös yksinäis-s:ään palautuva loppuheittoinen inessiivi -s. Esimerkkejä:

- .. se o siäl maal iha siin noka pääs.
- .. ko ne joskus oli sanonu linja-autos Preiviiki ämmät et makholmakulmalaiset tuntee siit ko niil o ain pärekori kainalos ko ne kävi Porrii munnii viämäs.
- .. tos se tuli Tarrimäes vastaa.

Lähes yksinomaan länsimurteissa esiintyvä piirre on myös laina-aineksina murteisiin tullut

kaksikonsonanttisuus sanan alussa. Varsinkin rannikkoseuduilla, joihin myös keruualueeni kuuluu, ruotsin kielellä on ollut suuri vaikutus. Makholmassa ja varsinkin Säpissä on paikannimissä paljon kaksikonsonanttisuutta sanan alussa: flunterikari, fressaviiki, klovvi, knaperniämi, krävelinokka, prakala, präälä, trillooriharju, trolloori, tryykee. Myös muissa sanoissa tämä piirre esiintyy. Esimerkkejä:

.. jätettii yks flikka ja poika ..

.. se krapisee nii mukavasti ko siin käveleeki.

4.2. Makholman murteelle ominaisia piirteitä

4.2.1. Konsonantismi

Ruotsin kielen vaikutus näkyy myös runsaista f-alkuisista sanoista. Tällaisia ovat esimerkiksi seuraavat: fyyri, faarimänty ja faaripelto. Makholmassa ja Säpissä on myös paljon paikannimiä, joiden alkuperä on tuntematon, mutta joissa näkyy ruotsalainen vivahde. Tällaisia ovat esimerkiksi seuraavat: kerikrunti, polsteeki, roomanni, efraltaa ja pookila.

Yleisgemiaatio on toteutunut tässä murteessa. Sen edellytyksethän ovat: lyhyttä painollista tavua seuraavan painottoman tavun alkukonsonantti on geminoitunut, kun tavuun on muodostunut pitkä vokaali tai supistumadiftongi. Porin seudun murteet kuuluvat vain osaksi yleisgemiaation alueeseen (Kettunen, SM III, n:o 2). Makholmassa se kuitenkin on yleinen. Esimerkkejä:

..ni siit tuli semmost kovvaa kivvee..

..et älkää pimmeel kävelkö siäl et siält tullee musta miäs ja sannoo..

..seittämä miäst sit pelastusvenneeseen ... ja siin o viäläki jottai rissaa jälleil.

Astevaihtelusta otan vielä esille nasaalin jälkeisen k:n radikaalisen astevaihtelun. Porin seudun murteissa esiintyy vaihtelematon nk (Kettunen, SM III, n:o 51). Makholman paikannimistöissä tämä ilmenee: alanko : alankos, kankas : kankaal, renkaskari : renkaskaris.

Kolmannen persoonan possessiivisuffiksista ovat, lounaismurteiseen tapaan, loppuvokaali ja n kadonneet. Esimerkkejä:

.. ja riisu kaikki iha költösilles ja niitti ..

.. ne o saanu siit ilmasuunnist nämät nimes ..

.. se oli hyvä kalapaikka aikoinas.

.. isäntä otti mäntys.

.. faari otti ittelles ko poika pääsi isännäks.

Sananloppuisista konsonanteista mielenkiintoisia ovat -t ja -n. -t on säilynyt aina monikon tunnuksena. Esimerkkejä:

.. siäl o oikee semmone kivi ja siihe o lyäty aika syvät ne numerot ja vuasiluvut.

.. ja marot kävi tääl märkä vuati pois ..

k:lla alkavan sanan edessä -t on voinut myös assimiloitua:

.. kalastajak ko likkaa verkkojas..

Sen sijaan aktiivin 2. partisiipin yksikön nominatiivin muodoista -t on järjestelmällisesti kadonnut. Esimerkkejä:

.. ko jättiläine o tullu tualt Viasvere pualt ja astunu ni se o ollu vähä liika pitkä askel kunn ei se ol viittiny jalkojas kastel ettei se ol viittiny toho rapakkoo keskel astuu toho Viasverelahtee, ni se o astunu sihe(=Santakarın rantaan] ja se (=kivi) o ollu liivitaskus ja se o puronnu siält siihe ja se o jääny sit.

Säilymisen ja kadon määrää ilmeisesti se, onko loppu-t:llä selvä merkitystehtävä vai ei (vrt. Kettunen, LYSMÄH, s. 361).

Täydelliseltä näyttää näiden vähäisten murre-esimerkkien valossa -n:n kato. Kun seuraava sana alkaa vokaalilla, t:llä tai n:llä, ei -n:stä ole jälkeäkään. Se ei myöskään ole assimiloitunut p:n edellä eikä nasaalin ja likvidan edellä. Esimerkkejä:

.. istuttii Isäkivel ja orotettii.

.. enne sanottii ko oli kaikki kruunu sillo Venäjä valla ajal semmone ko valtio omisti.

.. haminaa mennää paatil maihi.

Kato esiintyy myös kaikissa paikannimissä, jotka ovat kahden eri sanan liittymiä: arvelajärvi, hanhiniämenokka, hansukivi, harjuahre, kankaanpelto, karinokka, nokarapakko, tallipää.

Ainoastaan kahdessa tapauksessa -n:n on säilynyt. 'Niin'-sanassa loppu -n on voinut säilyä assimiloituneena, kun sitä seuraa 'kuin'-partikkeli, siis tapauksessa 'niin ko'. 'Kun'-sanassa -n on myös säilynyt, kun sitä seuraa kieltosana ei. Lisäksi -n on lausefoneettisista syistä geminoitunut: 'konn ei', 'kunn ei'.(vrt. Virtaranta, LYSMÄH, s. 392).

4.2.2. Vokalismi

Pääpainottomien vokaaliyhtymien kohdalla silmiinpistävä piirre on eräissä supistumaverbeissä (tyyppiä kokooa, rupeaa) ja -ea,-eä -loppuisissa nomineissa (tyyppiä valkea, imeä) tapahtunut vokaalien kehitys. oa>oo , öä>öö,ea>ee, eä>ee. Esimerkkejä:

.. ko vähänki huanoo ilmaa o ..

..noustii mettää semmone kauhee hiatane mäki..

.. ni sit saaraa laskee mihi vaa..

.. se o semmone pyäree nätti kallio..

Samoin on partitiivimuodoissa tapahtunut kehitys ia, iä> ii:

.. tuli semmosii kuappii siihe.

.. näkkyö oleva törnii ja jottai puitaki, keppii ja semmosii.

Sisäheitto rajoittuu muutamiin yksittäistapauksiin: sanoissa olisko ja yls (josta myös muotoja ylös ja yllöös) sekä paikannimessä selkkivi.

Loppuheitto on paljon yleisempi. Loppu -a:n ja -ä:n heittyminen on lausefoneettista.

Seuraavan sanan alkaessa vokaalilla alkuperäinen sananloppuinen tai loppukonsonantin kadon johdosta sananloppuiseksi joutunut -a, -ä on voinut kadota (vrt. Virtaranta, LYSMÄH, s. 593).

Loppuheittoa on myös partitiivissa, inessiivissä (josta jo edellä), elatiivissa, adessiivissa, ablatiivissa ja essiivissä. Muutamissa usein puheessa esiintyvissä sanoissa, kuten 'että', 'kyllä', 'mutta' on loppuheittoa lähes säännöllisesti. Esimerkkejä:

.. mut kyl ahvenapaja ja lohiapajaki sit..

.. se o ollu hyvvääki haukivet ja siikaaki o saanu syksyl ja kevvääl.

.. näil mail tääl o poltettu semmost pajahiilt joskus maailmas.

.. siin o renkaski ollu..se oli niin ko ankkurin siin.

Loppu-e on kadonnut usein sanasta 'sitten'> 'sit'. Loppu-i on kadonnut lukusanoista yksi ja viisi sekä translatiivin päätteestä. Myös supistumaverbien imperfektin yksikön 3.persoonassa -i on kadonnut. Esimerkkejä:

.. jätettii yks flikka ja poika ..

.. siit joskus viis siikaa ..

.. se oli tullu semmoseks jyrkäks ja pahaks..

.. ja putos karhu pessää..

Tässä murteessa, kuten useissa länsimurteissa, on -i-loppuisen diftongin jälkikomponentti kadonnut sekä -inen -loppuisista nomineista että verbien imperfektin yksikön 3. persoonan muodoista. Esimerkkejä:

.. semmone takatuuppari semmone laiva..

.. ja joutu karhu kynsii ..

5. HAVAINTOJA NIMISTÖN SÄILYMISESTÄ JA TULEVAISUUDESTA

Huoleni keruualueeni pienuudesta osoittautui lopulta turhaksi. Paikannimiä riitti jopa yli säädetyn määrän. Olin hämmästynyt, miten niinkin tutulla seudulla on niin paljon paikannimiä, joista en ole kuullut koskaan puhuttavan. Ne eivät ole enää tarpeellisia ja tärkeitä paikkakuntalaisille. Näin varta vasten keräämällä palautuu iäkkäimpien ihmisten mieleen asioita, joista nuoret kyläläiset eivät ole koskaan kuulleetkaan.

Vanhoiden, jo hävinneiden torppien, mäkitupien ja tilojen nimet painuvat unhoon tavallaan luonnollisella tavalla. Mutta suurin syy köyhtymiseen on kuitenkin varmaankin jo alussa mainitsemani elinkeinorakenteen muutos. Kun ihmiset eivät enää viljele maitaan, heidän ei tarvitse erotella peltotilkkuja toisistaan.

Myös merenlahden rikas paikannimistö on vaarassa köyhtyä aivan lähivuosina. Ammattikalastus loppuu, ja ammattikalastajien tilalle tulee ns. sunnuntaikalastajia. Aiemmin oli tärkeää erotella tarkasti kala-apajat ja kulkureitit toisistaan kivien, saarien, syvänteiden ja merimerkkien avulla. Harrastajille se ei ole niin tärkeää, koska saaliin runsaus ei ole ratkaisevin asia. Esimerkiksi ennen eroteltiin Rähä-niminen saariryhmä pieniin osiin. Oli Iso-Rähä, Pikku-Rähä, Idän-Rähä, Lännen-Rähä ja Luoteen-Rähä. Nyt riittää, kun puhutaan kokonaisuudesta, Rähästä.

Tehtyäni tämän työn vasta ymmärsin, miten tärkeää olisi niin pian kuin mahdollista kerätä vanhaa paikannimistöä. Kun olen pohtinut asiaa tarkemmin, on mielessäni kypsynyt ajatus, että myös Makholman kalastajien sanasto ja makholmalaisien puhuma murre olisi saatava tallennettua. Pian se ehkä on jo myöhäistä.

6. KERUUKERTOMUS

Makholma, pieni kalastajakylä Porin liepeillä, on nimestykseni keruualueena. Oikeastaan pitää puhua kulmakunnasta, sillä Makholmaksi kutsuttu alue jakaantuu Viasveden, Preiviikin ja Kuuminaisten kylän kesken. Nämä ennen Porin maalaiskuntaan kuuluneet kylät kuuluvat nykyään Porin kaupunkiin.

Enemmän kuin itse Makholman kylän paikannimet minua kiinnostivat sen edustalla olevan Pohjanlahteen kuuluvan Viasvedenlahden lukuisat paikannimet. Lähes jokaiselle saarelle, karille, kiville, syvänteelle ja kala-apajalle ovat kalastajat antaneet nimen. Oman ryhmänsä muodostavat Luvian kunnalle kuuluvat Rähän ja Säpin saaret.

Keruualueeni tarkat, karttaruutujen mukaan määräämäni rajat selviävät kartoista. Tällaiseen alueen rajaamiseen päädyin siksi, että Makholmaa kulmakuntaisuutensa vuoksi on vaikea tarkasti rajata. Keräsin nimiä syyskesästä 1975, elokuun kahdella viimeisellä ja syyskuun kahdella ensimmäisellä viikolla. Pääsiäislomalla 1976 kävin kyselemässä muutamia epäselviksi jääneitä asioita.

Olen kotoisin Porista, mutta vanhempani ovat syntyneet ja viettäneet lapsuutensa Makholmassa. Koko meidän perheemme on viettänyt kaikki elämäni kesät Makholmassa ja talvisin oltiin viikonloppuisin mummulassa. Uskon tuntevani, paitsi itse kylän, myös siellä puhuttavan murteen melko hyvin.

Tärkeimmiksi murreoppaiksieni voin nimetä neljä henkilöä. Viasvedenlahden tuntijana paras oli maanviljelijä Valde Henrik Urpuriutta, kutsumanimeltään Heikki (jota nimeä käytän myös työssäni). Maanviljelyn ohella ahkerasti kalastusta harjoittanut Heikki Urpuriutta on syntynyt 29.9.1907 Porin maalaiskunnassa. Hän on elänyt ikänsä Makholmassa, myös hänen vanhempansa ovat asuneet siellä. Kansakoulun käynyttä Heikki Urpuriutta pidetään paljon tietävänä miehenä. Mutta hänen puheisiinsa suhtaudutaan pienellä varauksella, sillä juttujen todenperäisyys ei aina ole aivan taattu. Mutta Heikki Urpuriutta oli joka tapauksessa helppo ja mukava haastateltava.

Tuttuja olivat kalavedet ja kylän paikannimet myös kylän topakalle naiskalastajalle. Katri Sofia Randén, Kaisuksi kutsuttu, on syntynyt Porin maalaiskunnassa 9.2.1904 ja asunut Makholmassa koko ikänsä. Myös hänen vanhempansa (hänen isänsä oli yksi nimilapuissa mainittavista Makholman-veljeksistä) ovat eläneet Makholmassa. Kaisu Randén, joka on käynyt kiertokoulua yhdeksänä vuotena, on pääasiallisesti yksinään harjoittanut kalastajanammattiaan. Tähän on harva mieskään pystynyt. Kaisu Randénia kunnioitetaan kylässä itsenäisenä ja päättäväisenä naisena, joka räiskyvällä persoonallisuudellaan on pitänyt puoliaan kalastusasioita koskevissa keskusteluissa.

Hieman nuorempi murreopas oli Eeli Antero Willman, kutsumanimeltään Antero. Maanviljelijä Antero Willman on syntynyt 29.1.1917 Porin maalaiskunnassa. Hän on käynyt kansakoulun ja asunut, samoin kuin hänen vanhempansakin, ikänsä Makholmassa. Myös Antero Willman on järkevän, asioista perillä olevan miehen kirjoissa. Hän auttoi paljon minua Makholman nimittämisessä, varsinkin Sillanpään talon jakaantuminen oli tarkasti hänen tiedossaan.

Hiljainen, muista erillään asuva kalastaja Toivo Vihtori Katiskalahti, joka on syntynyt 30.4.1914 Porin maalaiskunnassa, auttoi keruualueeseeni kuuluneen Kuuminaisten pienen osan ja sen edustan saarien ja karien nimien selvittämisessä. Harkitseva, verkkaan haastava Toivo Katiskalahti on käynyt kansakoulun ja asunut, samoin kuin hänen vanhempansakin, ikänsä Makholmassa tai oikeammin Kuuminaisissa.

Paitsi useilta kyläläisiltä olen saanut arvokkaita neuvoja ja vinkkejä vanhemmiltani, Aino ja Onni Rajasammaleelta. He tuntevat Makholman 'nurkat' hyvin ja isäni kalastusta harrastaneena on tuttu kalavesien kanssa.

Porin seudun murteita pidetään lounaismurteiden pohjalta lohjenneina hämäläismurteisiin läheisesti liittyvinä siirtymämurteina. Lisäksi niitä värittävät ruotsalaisvaikutteet. Siksi Porin seudun murteet ovat melko kirjavia ja sekavia. Makholmassa puhutussa murteessa tyypillisiä länsimurteisuuksia ovat:

- t > r
- ts > tt, joka on vaihtelematon
- avartuneet diftongit, uo > ua, ie > ia tai iä, yö > yä loppuheitollinen inessiivi -s
- sananalkuiset konsonanttiyhtymät
- melko yleinen loppuheitto
- tavun- ja sananloppuisten konsonanttien hyvin yleinen kato, erityisesti loppu -n on kadonnut lähes täydellisesti (säilynyt n:nä k:n edessä)
- minä > mää

Varsinkin Säpin paikannimet tuntuvat saaneet runsaasti vaikutteita ruotsin kielestä. Seikka ilmenee sekä selvistä ruotsalaislainoista että kaksikonsonanttisuudesta sanan alussa.

Vanha paikannimistö on Makholmassa iäkkäimpien kyläläisten mukana selvästi häviämässä. Muutama vuosi sitten tuntui siltä, etteivät ainoastaan vanhat nimet, vaan koko Makholman kylä kuolee vanhusten keralla. Mutta nyt on Makholma kuitenkin saanut muutaman uuden ja nuoren asukkaan lisää. Mutta ilmeistä on, että kalastusta harjoittavien määrä hiljakselleen hupenee, ja näin ehkä painuvat unholaan Viasvedenlahden harrastajakalastajille vähemmän tärkeät paikannimet. Vain tärkeät ja yleisesti käytetyt paikannimet sekä Makholmassa että Viasvedenlahdessa ovat tämän päivän nuorilla tiedossa.

Karttoina olen käyttänyt kolmea Maanmittaushallituksen v.1962 painettua karttaa. Keruualueeni muodostaa vain osan näistä Viasveden, Lankoorin ja Säpin kartoista.

Lyhenteiden selitys: H.U.= Heikki Urpuriutta, K.R. = Kaisu Randén, A.W. = Antero Willman, T.K. = Toivo Katiskalahti, v.= vuonna, ks. = katso, vrt. = vertaa, aik. = aikaisemmin.

Lippuja on yhteensä 264 kpl.

Turussa 14.6.1976

Asta Saarinen

